

**VOLYKI.**

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

### **RESEARCH-EXPERIMENTAL VERIFICATION OF THE EFFICIENCY OF THE MODEL OF STEP-BY-STEP PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR THE FORMATION OF CIVIC RESPONSIBILITY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS**

The article describes the results of a research-experimental test of the effectiveness of the future teacher training model for the formation of civic responsibility of elementary school students in the educational process. The model and pedagogical conditions of training of this type are presented. The results of the complex effects of all components of the developed model on the preparation of students for the formation of civic responsibility in students are characterized: conceptual-purpose, content, procedural, diagnostic-resultative and organizational-pedagogical conditions of successful training of this type. Three stages of research and experimental work are revealed: adaptation (object-subject adaptation to learning to fulfill normative requirements of civil society, independent socially significant activity); individualization (subject-to-subject adaptation of training to the individual educational and personal capabilities of applicants, providing their individual personal and professional qualities with adverse effects on the training process); integration (object-subject interaction according to a personally chosen individual educational and professional trajectory, independent choice of content, methods and forms of organization of training for the formation of civic responsibility in students based on self-regulation by students of their educational activities). Levels, dynamics and the presence of statistical differences in students' acquisition of readiness for the formation of civic responsibility of students according to cognitive-intellectual, motivational-emotional, behavioral-volitional and spiritual-moral criteria were determined. The existence of a significant connection between the level of readiness of future teachers for the formation of civic responsibility in students and the implemented model and pedagogical conditions of student preparation for the formation of civic responsibility of elementary school students in the educational process has been proven.

**Keywords:** *civic responsibility, formation, students, primary school, training, future teacher*

Стаття надійшла до редакції 24.04.2022 р.

УДК 378.015.31:111.852

DOI <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.29.264257>

**СВІТЛАНА ГОРДІЄНКО**

**ГАЛИНА ШЕРЕДЕКА**

ORCID 0000-0002-0945-1428

### **СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА КУЛЬТУРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Стаття присвячена аналізу проблеми виховання творчої, культурної особистості з високими духовними якостями в закладах вищої освіти України. Подається аналіз сучасного стану проблеми духовності особистості та культурологічного аспекту процесу виховання у вищій школі. Висвітлюється сутність проблеми виховання культури, моралі та духовності студентської молоді у контексті модернізації вищої освіти та входження до європейського освітнього простору. Аналізуються перспективи української освіти щодо формування високодуховної та національно свідомої особистості. Визначено завдання закладу вищої освіти у створенні умов для розвитку особистості студента. Звертається увага на роль традиційних інститутів у прищепленні молоді моральних та духовних цінностей.

**Ключові слова:** *особистість, культура, духовність, духовні цінності, ефективність, духовність особистості, дозвілля студентської молоді, європейський простір вищої освіти, загальнолюдські цінності*

**Постановка проблеми в загальному виді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями.** Вища школа завжди посідала особливе місце в загальній системі соціальних інститутів. Як і освіта загалом, вона століттями вбирала в себе все найкраще, як у національній, так і у світовій культурі. Вища освіта забезпечує передачу від одного покоління до іншого всього багатства досягнень

матеріальної й духовної культури, зберігання і збільшення безцінного наукового, духовного та інтелектуального потенціалу суспільства.

Кожна держава зацікавлена в тому, щоб забезпечити якісну підготовку фахівців для своїх потреб. Головними центрами вищої освіти в Україні за кількістю закладів вищої освіти і науковців та за якістю підготовки вважаються Київ, Харків, Дніпро, Одеса тощо. Ще наприкінці ХХ ст. почалося переосмислення змісту базових категорій та понять, розстановка нових смислових рішень. Поступово відходять старі догми, з'являються нові тлумачення сутності виховання та освіти, розвиваються інноваційні ідеї.

Вища освіта переживає непростий період становлення та розвитку. Цей процес зумовлений низкою об'єктивних умов, що склалися загалом у державі. Система навчання в закладах вищої освіти вступила в протиріччя з процесом глобальних змін, що відбуваються в усіх сферах нашої дійсності. У виховній роботі з молоддю викладачі зіткнулися з багатьма проблемами. Спостерігається тенденція занепаду духовності суспільства, зростання асоціального впливу на формування особистості. Причин тут багато, й однією з них є відсутність систематичної виховної роботи, невміння й небажання молоді змістовно проводити свій вільний час. У цій ситуації вища освіта почала пошуки нових шляхів навчання й виховання і звернулася до народних джерел.

Культуротворче та духовне виховання студентської молоді є одним з пріоритетних напрямків.

Студентство – це майбутня еліта держави, її найбільш передова, авангардна, інтелектуальна частина. І від її знань, умінь, а ще більше від культури та духовності залежить майбутнє країни. Тому дуже важливо, які якості будуть притаманні сучасному фахівцю. Виховання моралі, духовності й культури – найважливіше завдання закладу вищої освіти будь-якого типу. Процес виховання має бути системним і керувати ним необхідно цілеспрямовано.

Духовна культура є основою життя суспільства, вона вбирає в себе традиції, цінності, досягнення попередніх поколінь і передає їх наступним. Провідні педагоги стверджують, що одним із найважливіших показників розвитку особистості є духовність. Особистість, яка володіє духовними цінностями, стає на вищу сходинку, адже духовність забезпечує людині гідне життя, правильну поведінку у стосунках із навколишнім світом та людьми, зміцнює мир і спокій у суспільстві.

**Аналіз найвагоміших публікацій, у яких започатковано розв'язання досліджуваної проблеми й на які спирається автор.** Теоретичні та практичні основи виховного процесу в закладі вищої освіти обґрунтовуються багатьма вченими та педагогами в підручниках, монографіях, збірниках наукових праць, окремих статтях у педагогічних журналах. Працюючи над проблемою виховання, ми спиралися на численні теоретичні та методичні дослідження, які прямо чи опосередковано стосуються окресленої проблеми. Різні педагогічні аспекти виховання культурної особистості з високими морально-духовними якостями висвітлені в працях А. Алексюка, В. Андрущенко, І. Беха, І. Зязюна, В. Кременя, А. Кузмінського, М. Левківського, І. Підласого, О. Столяренка, О. Сухомлинської, Г. Шевченко. У наукових дослідженнях ми не зустріли цілісного погляду на проблему культуротворчої та духовно-перетворювальної функції вищої освіти в Україні, які б вирішувалися комплексно, але кожен із авторів зробив свій внесок у науку про виховання. А. Алексюк розглядає виховання як суспільно-історичне явище, як педагогічну категорію. І. Зязюн говорить про виховання творчої людської особистості, про важливість духовних цінностей. І. Бех розробив педагогіку духовно значущої дії, яка ґрунтується на відповідних законах. В. Кремень висунув кредо гуманітарної політики – визнання людини вищою цінністю суспільства, а турботу про неї головною функцією держави. М. Левківський вивчив специфіку діяльності студентської молоді в напрямку формування особистості. І. Підласий розробив ідеал українського виховання. Головні джерельну базу дослідження складають також наукові публікації та матеріали, які поєднують питання педагогіки й психології виховання. Це роботи С. Смирнова та О. Столяренка, де аналізуються проблеми не тільки навчання, а й виховання у вищій школі, активні й творчі методи формування особистості.

**Вирішення досі не вирішених аспектів наукової проблеми, яким і присвячено цю статтю.** Актуальність нашого дослідження не викликає сумніву, адже перехід до ринкових відносин, реконструкція політичної системи, комп'ютерна революція, розвиток демократії створили нову культурно-духовну ситуацію, не схожу на ту, що була раніше. Ця ситуація породжує невідомі раніше культурні, інтелектуальні і духовні потреби, ціннісні орієнтації і активно сприймається молодим поколінням. Тому постала потреба зміни основної парадигми освіти й виховання. Особливої актуальності набуває проблема історичного коріння й національної самосвідомості українців.

Незважаючи на те, що проблема висвітлена в значній кількості робіт, залишаються не розв'язаними окремі її аспекти, а саме – практична реалізація культуротворчої та духовної функції вищої освіти в процесі виховання, особливо у педагогічних закладах вищої освіти.

**Формулювання мети й завдань статті.** Загальновідомо, що перед тим як винайти щось нове, потрібно скласти опис того, що вже існує. Тому метою цієї статті є з'ясування сутності

культурологічного аспекту процесу виховання у вищій школі на основі аналізу філософської, науково-педагогічної та християнської літератури.

**Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** Культуротворча та духовно-перетворювальна функції вищої освіти розглядаються в період, коли кардинально змінюються не лише вимоги до вищої освіти й виховання, а й само суспільство, його ідеологія. Кардинальні зміни, через які проходить Україна на межі ХХ та ХХІ століть, які охопили всі сфери життя, чи не найбільшою мірою торкнулися духовного життя.

На сучасному етапі розбудови демократичного суспільства відбувається суттєве переосмислення ціннісних настанов та ідеалів, здійснюється світоглядна переорієнтація особистісної і суспільної свідомості. Однією з найважливіших сфер людської діяльності, де відбувається формування молодого людини, є освіта, яка має виховати особистість із високою культурою та морально-духовними якостями. Культура й освіта – важливі фактори прогресу будь-якого суспільства, головна умова його подальшого розвитку. Практика світового розвитку говорить про зростаючу роль освіти для розвитку суспільства, адже нічого не возвеличує людину більше ніж знання. У сучасних умовах вища школа виступає могутнім фактором відродження нації, виховання у молоді національної свідомості, гуманізму та духовності. Досягненню цієї мети підпорядкована вся освітньо-виховна робота науково-педагогічних колективів.

Проблема культурного та духовного розвитку молоді, роль вищої освіти та культури у світовому культурному процесі завжди викликала великий теоретичний і практичний інтерес. Особливої актуальності ця проблема набула в кінці ХХ ст., в період перебудови та нового мислення. В українського народу багата історія й велика культура. Він зробив чималий внесок в історію людства, розвиток науки та культури.

Вища освіта має забезпечити фундаментальну наукову, загальнокультурну і практичну підготовку фахівців, які визначатимуть темпи і рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного прогресу. Вона покликана сприяти формуванню інтелектуального потенціалу нації, всебічному розвитку особистості як найвищої цінності суспільства, стати могутнім фактором розвитку духовної культури українського народу, відтворення продуктивних сил України (Гончаренко, 1997, с. 248). Вузькопрофесійна підготовка спеціалістів уже не відповідає вимогам часу. Важливим компонентом вищої освіти є виховання, культуротворча та духовно-перетворювальна функції.

Визначення сутнісної характеристики культуротворчої та духовно-перетворювальної діяльності вищої школи має певні труднощі, адже складним і багатограним є сам педагогічний процес. Тому важливо науково обґрунтоване проектування системи заходів чи об'єктів стану або процесу в єдності зі шляхами його досягнення. Заклад вищої освіти – це установа, метою якої є продовження едукативної молодого людини, виховання, формування, становлення, розвитку, навчання. Термін «едукатив» означає «виведення», «виращення» (лат. educate від ex-ducere – «виводжу»), тобто виховання всебічно розвиненої, гармонійної особистості «виведення» її на високий загальнолюдський культурний рівень, соціалізацію у якісно нових умовах (Кузьмінський, 2005, с. 443). Нова світоглядна концепція орієнтується на виховання вільної людини з високою культурою та духовністю, яка може самостійно діяти у новому демократичному суспільстві. А. Швейцер вважає, що здатність людини бути носієм культури, тобто розуміти її і діяти в ім'я її, залежить від того, наскільки вона є одночасно тямущою й вільною істотою. Культура передбачає наявність вільних людей, бо тільки вони можуть виробити і втілити в життя її принципи (Швейцер, 1973, с. 40-41). У цьому домінують функцію виконує гуманістична педагогіка. Важливу роль відіграє застосування новітніх досягнень науки не тільки своєї країни, а й інших країн. Перед керівниками вищої освіти, науковцями та педагогами завжди стояло і стоїть багато питань, зокрема як навчати майбутнього спеціаліста не лише в справі професійної підготовки, а й усебічно розвиненої людини з високими моральними цінностями. Однією з численних є проблема виховання культурної особистості. Для цього треба мати чітке уявлення – якої культури повинна навчати молодь вища школа, на якому матеріалі, який зміст належить закладати у вищу освіту? Як бачимо, питань тут багато, і науковці разом із педагогами-практиками повинні дати на них відповіді. У статуті ЮНЕСКО зафіксовано, що наука, освіта і культура є невід'ємними одна від одної складовими духовного життя людини. Але освіта є первинною в цій тріаді, а вищій школі історично відведена роль натхненника, радника, цінувального та вдячного споживача культури (Романовський, 1999, с. 31).

Проблема виховання загальної культури молоді не нова, розробкою її займалися філософи та педагоги минулого. Уперше це питання порушив німецький просвітителі XVIII ст. І. Гердер. Проблеми виховання культури особистості розробляли філософи М. Бахтін, М. Бердяєв, В. Вернадський, В. Розанов, В. Соловйов, П. Флоренський. У питаннях теорії й історії культури та етики визначною є фігура німецького філософа А. Швейцера, який у праці «Культура и этика» ще в 1923 році розробив загальні проблеми теорії культури, виходячи з гуманістичних позицій. З-поміж сучасних досліджень філософських проблем культури та виховання культурної особистості вагомим місцем посідають праці В. Біблера, у яких зазначається, що культура – форма самодетермінації індивіда, вона виступає як мета

і засіб розвитку особистості. Взаємодію культури та особистості вивчають філософи та соціологи Т. Адуло, Г. Батіщев, Л. Баткін, М. Каган, Н. Крилова, О. Лосєв, Ю. Лотман та інші.

Культуро-творчий та духовно-моральний напрям виховання молодого покоління бере початок із вітчизняного коріння, із творчої спадщини Г.Сковороди, К.Ушинського, М.Пирогова, С.Русової, А.Макаренка, В.Сухомлинського. Нині робляться спроби повернення до філософських, соціологічних та психолого-педагогічних національних джерел. Для цього використовується величезний потенціал народної педагогіки, ідеї вітчизняних мислителів, діячів науки і культури.

Духовним натхненником українського національного, соціально-політичного та культурного відродження був М. Драгоманов. Основним напрямком концепції національного виховання М. Драгоманова є етичне, естетичне, патріотичне, моральне виховання дітей, яке включає любов до батьківщини та рідної мови.

Значний внесок у розбудову національної системи освіти в Україні зробив М. Грушевський, який відстоював право українського народу мати свою народну мову і навчати молодь цією мовою. Історія доводить, що життєвий рівень будь-якої країни є прямим наслідком рівня освіченості та культури суспільства. Взаємозв'язки освіти і культури базуються на їхній ізоморфній тотожності і реалізуються через людину, яка постає об'єднувальним елементом культурно-освітньої системи. І. Дзюба вважає, що «культура – величина відносно самостійна і самостимульована в тому розумінні, що не детермінована безпосередньо матеріальним розвитком суспільства. Буває навпаки, що в культурі концентрується національна енергія, нереалізована у практичних сферах історичної діяльності» (Дзюба, 2001, с. 34).

Українська культура глибоко самобутня, має свої національні особливості, тому особливого значення в культуротворчій функції вищої освіти набувають питання сприйняття іншої культури. За М. Бахтіним, культура лежить на кордонах. Це може означати, що всередині себе культура не усвідомлюється, лише у взаємодії, діалозі різних культур стають зрозумілими принципи й особливості кожної окремої культури. Діалог, розуміння іншої культури, а отже, і своєї української, – це активне ставлення, не лише маніфестація своєї культурної позиції і цінностей, а й звільнення місця для іншої культурної позиції. Взаємозв'язок і взаємопроникнення різних національних культур сприяє прогресу людства. У наш час жодна цивілізована країна не може дозволити собі працювати ізольовано від світової спільноти. «Культура вносить відповідні корективи у духовне життя суспільства, слугує передумовою радикалізації і стабілізації всіх сторін суспільного буття...» (Ісаєнко, 2006, с. 110).

Останнім часом серед педагогів набула популярності концепція «інтеркультурної освіти», метою якої є формування людини як громадянина країни, Європи та світу з такими якостями: гуманність, толерантність, об'єктивність, творче співробітництво, здатність до самостійного вибору в оцінках та вчинках, до усвідомлення загальнолюдських цінностей (Іванюк, 1997, с. 26). Отже, більшість науковців віддають перевагу саме діалогу культур. Одним із компонентів культури є релігія, яка виступає як з'єднуюча сила для членів суспільства незалежно від віку чи професії. Для людини як індивідуума, особистості, релігія – своєрідний ідеал, кінцева мета всіх людських прагнень. Православна педагогіка трактує релігію не як засіб особливої терапії від захворювань фізичних, нервових, психічних тощо. Її мета інша – зробити людину людиною, зціливши її від моральних і духовних хвороб (пристрастей), які є причинами всіх бід людських, з'єднати її з Богом (Шестун, 2002, с. 15). Без Віри, – стверджує Б.С. Гершунський, – людство жити не може, навіть в умовах, здавалось би, тріумфу Знання. Але потрібен пошук природопоміrkованих засобів повернення Віри на принципово іншому, якісно новому рівні (Гершунський, 1998, с. 549). Стосовно культури християнство визначає, що кожний народ є носієм особливої, національної культури, а спілкуванню національних культур, що існують у межах світової культури, слугує її основна мова. Сутність культури – гуманістична, людино-творча, продуктом і одночасно творцем культури є людина, головним джерелом культури є діяльність людини. В українському педагогічному словнику С. Гончаренка культура визначається як «рівень освіченості, вихованості, рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності» (Гончаренко, 1997, с. 182).

**Висновки з дослідження та перспективи подальшої розробки цього тематичного напрямку.** У вихованні культури основну роль відіграє вища освіта, а саме – її культуротворча функція. Розвиток культури і розвиток науки – процеси, які часто протікають паралельно, взаємопов'язані між собою. Освіта є відображення культури і цивілізації певної епохи, але сьогодні вона все ще стоїть на культурних домінантах минулого. Реформування вищої освіти в нових умовах передбачає пошук найбільш ефективної культурно-освітньої моделі, яка ґрунтується на засадах демократичних ідеалів – з одного боку, а з іншого – повинна сприяти розвитку демократичних ідей. Розуміючи складність цього завдання, автор вважає, що дослідження процесу розвитку духовної культури, її формування у студентської молоді являє собою невичерпну проблему і практично не може бути завершеним, адже сам процес розвитку культури та духовності безперервний і багатовекторний.

### Список використаних джерел

- Бахтін, М. (1996). *Психологія і педагогіка життєтворчості*. Київ.
- Гершунський, Б. С. (1998). *Філософія освіти для XXI століття (в пошуках практико-орієнтованих освітніх концепцій)*. Москва: Совершенство.
- Гончаренко, С. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.
- Дзюба, І. (2001). *Україна перед Сфінксом майбутнього*. Київ: Академія.
- Іванюк, І. (1997). Ціннісні орієнтації у світлі концепції інтеркультурної освіти. *Шлях освіти*, 1, 26-27.
- Ісаєнко, С. А. (2006). Формування культури особистості як пріоритетне завдання сучасної освіти. В кн. *Проблеми освіти: наук. метод. збірник* (Вип. 43, с. 108-111). Київ.
- Кузьмінський, А. І. (2005). *Педагогіка вищої школи*. Київ: Знання.
- Романовський, О. (1999). Вища освіта: відповідальність вимогам часу. За матеріалами Всесвітньої конференції ЮНЕСКО з вищої освіти. *Рідна школа*, 7-8, 30-33.
- Швейцер, А. (1973). *Культура і етика*. Москва: Прогресс.
- Шестун, Е. (2002). *Православна педагогіка*. Москва.
- Isaienko, S., Kushmar, L. (2016). Professional culture formation in students: negative factors to be eliminated. В кн. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: гуманітарний вісник* (Додаток 1, Вип. 36, т. VIII (68), с. 102-111). Київ: Гнозис.

### References

- Bakhtin, M. (1996). *Psykhologhiia i pedahohika zhyttietvorhosti [Psychology and pedagogy of life creation]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Dziuba, I. M. (2001). *Ukraina pered Sfinksom maibutniogo [Ukraine in Front of the Sphinx of the Future]*. Kyiv: Academia [in Ukrainian].
- Hershunskiy, B. S. (1998). *Filosofiya obrazovaniya dlya XXI veka [The Educational Philosophy of the 21st Century (Looking for the practically oriented educational concepts)]*. Moskva: Sovershenstvo [in Russian].
- Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainski pedakhohichniy slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Ivaniuk, I. V. (1997). Tsinnisni orientatsii u svitli kontseptsii interkulturnoi osvity [Value-Based Orientations in Light of Intercultural Education Conception]. *Shlyakh Osvyty [The path of education]*, 1, 26-27 [in Ukrainian].
- Isaienko, S. A., & Kushmar, L. V. (2016). Professional Culture Formation in Students: Negative Factors to be Eliminated. In *Vyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehratsii do yevropeiskoho osvitnoho prostoru [Higher education in Ukraine in the context of integration into the European educational space]: humanitarnyi visnyk* (Dodatok 1, Is. 36, t. VIII (68), pp. 102-111). Kyiv: Hnozyz [in English].
- Isaienko, S. A. (2006). Formuvannya kultury osobystosti aik prioritetne zavdannia suchasnoi osvity [Personal Cultural Formation as a High-Priority Task of the Modern Educational Process]. In *Problemy osvity [Problems of education]: nauk. metod. zbirnyk* (Is. 43, pp. 108-111). Kyiv [in Ukrainian].
- Kuzminskiy, A. I. (2005). *Pedahohika vyshchoi shkoly [High School Pedagogics]*. Kyiv: Znannya [in Ukrainian].
- Romanovskiy, O. O. (1999). Vyshcha osvita: vidpovidalnist vymoham chasu [Higher Education: Its Correspondence to the Call of the Times. UNESCO case study of the higher education worldwide conference]. *Ridna Shkola [Native school]*, 7-8, 30-33 [in Ukrainian].
- Shestun, E. (2002). *Pravoslavnaya pedagogika [Orthodox pedagogy]*. Moskva [in Russian].
- Shveitser, A. (1973). *Kultura i etika. [Culture and ethics]*. Moskva: Progress [in Russian].

### HORDIPIENKO S., SHEREDEKA G.

Horlivka Institute for Foreign Languages of the State Higher Educational Institution "Donbas State Pedagogical University", Ukraine

### ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF CULTURAL CREATIVE ACTIVITY OF HIGHER EDUCATION

The article is devoted to the analysis of the problem of upbringing of creative and cultural personality in educational establishments of Ukraine. The article gives the analysis of the modern state of the problem of an individual's spirituality, the cultural aspect of this process in higher educational establishments. The article lights up the essence of the problem of bringing up the students' culture, morality and spirituality in the context of modernization of higher education and entering the European educational space. The prospects of Ukrainian education are analyzed in relation to forming a highly spiritual and nationally conscious personality. The task of

a higher educational establishment is determined as creating conditions for a student's personality development. Attention is paid to the role of traditional institutes in giving young people access to moral and spiritual values.

*Keywords: personality, culture, spirituality, spiritual values, effectiveness, spirituality of man, students' leisure, European space for higher education, common to all mankind values*

Стаття надійшла до редакції 15.05.2022 р.

УДК: 373-056.2/.3(4)

DOI <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.29.264259>

**ІЛДІКО ГРЕБА**

ORCID ID 0000-0002-0764-0858

**МАРІАННА ЛЕВРІНЦ**

ORCID ID 0000-0002-2206-7113

Закарпатський угорський інституту імені Ференца Ракоці ІІ, м. Берегово

## **МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ КРАЇН ЄВРОПИ**

У статті розглядається міжнародний досвід правового регулювання інклюзивної освіти та практика її реалізації в передових країнах Європи, таких як Бельгія, Іспанія, Італія, Німеччина. Визначальними тенденціями розвитку системи освіти провідних Європейських країн є поглиблення духовної й загальнокультурної складника, посилення гуманістичної спрямованості освітнього процесу. У статті висвітлюються основні етапи історичного розвитку впровадження інклюзії, посилення уваги до дітей з особливими освітніми потребами, активізація процесів інтеграції їх в соціум, що характерно для деяких європейських країн періоду 70-80х років ХХ століття. З розвитком наукових уявлень про особливі освітні потреби, інклюзивна освіта поступово удосконалюється. Важливою та невід'ємною частиною європейського освітнього простору стає спільне навчання та виховання, однак здійснюється воно в різних країнах по різному. Зокрема Іспанія, Італія, Греція та Португалія майже повністю відмовилися від закладів спеціальної освіти. Незважаючи на різні типи та рівні навчальних закладів, система загальної середньої освіти Західної Європи є однією з ключових елементів сучасної європейської моделі соціального устрою. Для пострадянських країн дана система є наглядним прикладом для розв'язання педагогічних та соціальних проблем, які виникають на тлі впровадження інклюзії в освітній процес.

***Ключові слова:** інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, модернізація спеціальної освіти, моделі організації навчання дітей з ООП*

**Постановка проблеми.** Освітній постір провідних країн світу характеризується варіативністю систем освіти. Попри це серед великої кількості різних моделей, форм та методів можна виділити й спільні ознаки, які характерні сучасній системі освіти. Однією з таких ознак є реалізація філософії інклюзивної освіти. Головною метою якої є усунення будь-яких освітніх бар'єрів, створення середовища, в якому кожна дитина, незалежно від національності, релігійної приналежності, рівня психо-фізичного розвитку буде відчувати себе комфортно.

Починаючи з 70-х років ХХ століття передові країни Європи почали змінювати концепцію розвитку і навчання дітей з особливими освітніми потребами. Зокрема мова йшла про перебудову спеціальної освіти, реалізацію особистісно-орієнтованого підходу, таким чином впровадження інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з відхиленнями в розвитку стало пріоритетним завданням здобуття освіти.

Як показує практика, реалізація інклюзивного навчання потребує неабияких зусиль з боку держави, школи, педагогів, батьків. Особливо це стосується питання психолого-педагогічного супроводу дітей з особливостями розвитку. Розгляд аспекту організації спільного навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами та їх однолітків без відхилень розвитку має вагому значущість. Саме тому зоною особливого наукового інтересу є аналіз досвіду інклюзивного навчання в розвинених країнах Європи.

Аналіз актуальних досліджень в галузі інклюзивної педагогіки показав, що на даний момент в світовій освітній практиці виділяють три моделі організації навчання дітей з ООП, а саме :

- скандинавсько-американську модель (one-track)